
СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

I МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 65.051

DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.1.1>

Круковська О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»

Krukovska Olena

State Higher Educational Institution
"Kherson State Agrarian University"

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ РАТИФІКУВАННЯ УГОДИ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

POSITIVE AND NEGATIVE CONSEQUENCES OF RATIFICATION OF THE FREE TRADE ZONE AGREEMENT FOR UKRAINE'S AGRICULTURE IN THE EUROPEAN INTEGRATION

У статті розглянуто сучасний стан сільського господарства України та існуючий в Європейському Союзі. Досліджено процес ратифікації угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Узагальнено позитивні та негативні наслідки впровадження зони вільної торгівлі для сільського господарства України окремо для держави, для сільськогосподарських виробників орієнтованих на зовнішній та внутрішній ринок. Визначено види української сільськогосподарської продукції, яка експортується до Євросоюзу та імпорт продукції. Розглянуто види сільськогосподарської продукції, які можуть зрости в експорті та запровадження ставок мита до них. У зв'язку з цим особлива увага приділяється оцінці відповідності якості української сільськогосподарської продукції, відповідності національного законодавства технічним регламентам Європейського Союзу та системам стандартизації.

Ключові слова: сільське господарство, зона вільної торгівлі, сільськогосподарська продукція, конкурентоспроможність, потенціал, експорт, імпорт, ратифікація, стандартизація, євроінтеграція.

В статье рассмотрено современное состояние сельского хозяйства Украины и существующий в Европейском Союзе. Исследован процесс ратификации соглашения о создании зоны свободной торговли между Украиной и Европейским Союзом. Обзор положительных и отрицательных последствия внедрения зоны свободной торговли для сельского хозяйства Украины отдельно для государства, для сельскохозяйственных производителей ориентированных на внешний и внутренний рынок. Определены виды украинской сельскохозяйственной продукции, экспортируемой в Евросоюз и импорт. Рассмотрены виды сельскохозяйственной продукции, которые могут вырасти в экспорте и внедрение ставок пошлин к ним. В связи с этим особое внимание уделяется оценке соответствия качества украинской сельскохозяйственной продукции, соответствия национального законодательства техническим регламентам Европейского Союза и системам стандартизации.

Ключевые слова: сельское хозяйство, зона свободной торговли, сельскохозяйственная продукция, конкурентоспособность, потенциал, экспорт, импорт, ратификация, стандартизация, евроинтеграция.

The article reviews the current state of agriculture in Ukraine and the European Union. The process of ratification of a free trade zone between Ukraine and the European Union. Overview positive and negative effects of a free trade area for agricultural Ukraine separately for the state, for agricultural producers focused on foreign and domestic market. The types of Ukrainian agricultural products exported to EU and imports. Considered agricultural products, which could increase in export duty rates and introducing to them. In this regard, special attention is paid to the conformity assessment quality of Ukrainian agricultural products, compliance of national legislation with technical regulations and the EU standardization system. Grounded short and long term, increase competitiveness of national agricultural production and consolidate the position of domestic products in the domestic market and increasing exports to the world food markets that contribute to the development of agriculture Ukraine in terms of European integration. Adapting to the new trade standards and rules, which inevitably has to do with deepening relations with the EU within the Free Trade Area, will require Ukrainian farmers to increase costs in the short term. The negative factors that will be most felt during the adaptation period are the risks of timely implementation of the legislative adaptation measures. Another negative factor for FTA is the liberalization of trade between Ukraine and the EU, which is not happening at the best time for the European Union. The slow exit from the crisis of a number of EU countries is forcing them to pursue austerity policies. This reduces the demand for goods, including for Ukrainian goods. In addition, world prices for Ukraine's major export commodities remain low. It is this fact that caused the fall of Ukrainian exports to the EU in 2015. Another problem limiting access to European markets for Ukrainian goods is the inconsistency of product standards, differences in the customs system and procedures for assessing the quality of agricultural products. However, all these difficulties do not diminish the opportunities that have opened up for Ukraine.

Key words: agriculture, free trade zone, agricultural products, competitiveness, capacity, export, import, ratification, standardization and European integration.

Постановка проблеми. Високий рівень підтримки сільськогосподарської галузі, який існує в Європейському Союзі, та технологічна відсталість у поєднанні з низьким рівнем державної підтримки сільськогосподарських виробників в Україні зумовлюють підвищені ризики передусім для сільського господарства України. Досвід перебування України в СОТ показав не готовність вітчизняних сільськогосподарських виробників змагатися з більш конкурентоспроможними імпортерами, які отримують державні субсидії на виробництво сільськогосподарської продукції на більш високому рівні.

Український Парламент паралельно із Європарламентом 16 вересня 2014 року ратифікували Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (ЄС) з іншої сторони, а з січня 2016 р. Україна та ЄС офіційно розпочали вільну торгівлю. Угода про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) для сільського господарства України з одного боку, розширює доступ сільськогосподарської продукції на ринок ЄС, а з іншого створює додаткову конкуренцію вітчизняним товаровиробникам. Отже, виникає необхідність проведення оцінки впливу підписання угоди, що дозволить визначити позитивні та негативні наслідки та ризики, які матимуть для сільського господарства України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблематики взаємовідносин Україна – ЄС, питанню розвитку сільського господарства в умовах глобалізаційних процесів та аналіз євроінтеграційних проблем України, у тому числі і з особливостями розвитку галузі сільського господарства зробили такі зарубіжні і вітчизняні вчені як В. Копійка, Н. Антонюк, Н. Мусис, Д. Дайнен, О. Краєвська, Ю. Губені, В. Вардовський, П. Гайдуцький, П. Саблук, О. Шубравська, Г. Черевко, В. Юрчишин. Отримані ними результати дозволяють сформувати систему знань на євроінтеграційну перспективу вітчизняного аграрного сектора економіки. Разом з тим, автори в недостатній мірі розкривають питання впливу трансформацій процесів зовнішньої торгівлі аграрною продукцією в нових умовах зовнішньоекономічної політики держави.

Постановка завдання. Мета дослідження статті полягає у вивченні ратифікації угоди зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, визначенні пози-

тивних та негативних наслідків як для сільського господарства України так і окремо для держави, для сільськогосподарських виробників орієнтованих на зовнішній та внутрішній ринок, а також обґрунтування перспектив підвищення сільськогосподарської продукції на світових продовольчих ринках в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Угода про ЗВТ для України та Європейського Союзу відкриває перед українськими парламентарями можливість домагатися додаткових переглядів окремих норм ЗВТ, наприклад – збільшення квот на безмитне ввезення української сільськогосподарської продукції. Режим вільної торгівлі між Україною та ЄС це:

- лібералізація торгівлі між сторонами на більше ніж 97,0% товарної номенклатури;
- реальна можливість відміни Євросоюзом антидемпінгових заходів, що діють по відношенню до товарів, що походять з України;
- запровадження спеціальних захисних механізмів по чутливих для українських виробників товарах;
- здешевлення витрат на митне оформлення товару (отримання сертифікату переміщення (походження) товару фірми «EUR.1» відбуватиметься на безоплатній основі);
- додатковий прибуток експортерів від скасування увізних мит ЄС;
- додаткові можливості для торгівлі сільськогосподарською продукцією;
- поступове відкриття для українських компаній ринків державних закупівель держав-членів ЄС;
- доступ до більш якісного імпорту;
- скасування Євросоюзом експортних субсидій на сільськогосподарську продукцію;
- зниження цін на українському ринку на імпортовану продукцію, походженням з держав-членів Європейського Союзу.

ЄС на сьогодні є другим торговельним партнером України після СНД. Починаючи від початку 2000-х років, торгівля України з ЄС поступово зростала, і вже сьогодні ми маємо невеликі «плюси» торговельного сальдо. Якщо говорити не про ринок у цілому, а винятково про сільськогосподарську продукцію, то торік у цьому сегменті було досягнуто плюсового балансу торгівлі на суму 1,4 млрд. євро. Щодо продукції, то тут торговельні потоки між Україною та ЄС суттєво відрізняються: українці більше експортують сільськогосподарську сировину, а натомість імпортують машини та устаткування, здебільшого з Німеччини. Географія сільськогосподарської торгівлі України з ЄС поширюється на такі країни, як Іспанія, Польща, Італія, Німеччина, Нідерланди, Бельгія та Франція [4].

Вітчизняна сільськогосподарська продукція становлять третину від усього українського експорту до Євросоюзу. Україна постачає до ЄС переважно зерно, насіння соняшнику, олію, корми для тварин та добрива. З ЄС надходять м'ясо, кава, чай, спеції та готові продукти. Як прогнозують економісти, завдяки скасуванню мит Україна щороку матимемо можливість експортувати на Захід на 11,0–12,0% більше сільськогосподарської продукції, а ніж за відсутності лібералізації, а імпорт зросте на 1,5–2,0%. Нині Україна має дозволи на експорт курятини, риби, яєць та яєчних продуктів і взагалі не потребує дозволів на експорт продуктів рослинного походження (тобто українському виробникові не потрібні додаткові документи, окрім українських сертифікатів якості та супроводжувальних документів). Розпочато роботу щодо такої продукції, як свинина, яловичина, молочні вироби. Окрім того, кожен український виробник може отримати персональний дозвіл на експорт своєї продукції до ЄС [5].

Укладання угоди ЗВТ між Україною та Євросоюзом передбачає скасування мита для сільськогосподарської продукції на 35,2% тарифних ліній Україною та 83,1% – Євросоюзом. До решти товарів Україна запроваджує перехідні періоди тривалістю від 1 до 7 років, на 9,8% – часткову лібералізацію та на 3% – безмитні тарифні квоти [5]. Це означає, що сільське господарство України є одним із важливих мотиваторів для ЄС щодо поглиблення ЗВТ між Україною та Євросоюзом. Угода розрахована на

довгострокову перспективу і для вітчизняних товаровиробників створює чинники для прискореної модернізації сільськогосподарського виробництва, зокрема:

- сприяє вдосконаленню структури українського сільського господарства та харчової промисловості;
- створює умови для підвищення інвестиційної привабливості українського агробізнесу;
- створює стимули для реформування регуляторного середовища в країні;
- сприяє диверсифікації збуту вітчизняними товаровиробниками виробленої продукції;
- підвищує культуру землеробства та якість сільськогосподарської продукції [6].

Проте, необхідно врахувати і мінус, який призведе до зростання конкуренції на внутрішньому ринку за рахунок зниження ввізного мита на сільськогосподарську продукцію, і як наслідок, українським виробникам доведеться шукати додаткові кошти на модернізацію.

Для вітчизняного сільськогосподарського виробництва запровадження ЗВТ має здебільшого позитивні наслідки, і тільки в короткостроковій перспективі – негативні. На рис. 1, наведено наслідки впровадження ЗВТ між Україною та ЄС для сільського господарства України.

Отже, ключовою статтею українського експорту стала сільськогосподарська продукція, що є позитивним моментом. При цьому Угода також дає підстави розраховувати на відновлення припливу інвестицій у розвиток економіки у т.ч. у сільське господарство. Але головною передумовою для освоєння експортного потенціалу України є адаптація стандартів якості виробництва під стандарти ЄС. Це означає, що в середньостроковій перспективі Україна може отримати нові статті українського експорту сільськогосподарської продукції. Також, до позитивних можна віднести такі фактори:

- 1) досить добрі умови до поступової та послідовної лібералізації торгівлі з ЄС;
- 2) величезний позитив для вітчизняних товаровиробників має те, що ЄС відмовляється від експортних субсидій на ті товари, які поставлятиме Україна;
- 3) це отримання суттєвих обсягів квот на українську сільськогосподарську продукцію.

Отже, Україна отримає один із найбільших ринків світу, який є і передбачуваний, хоча і вибагливим, але також стабільним.

Негативні чинники, які найбільше будуть відчутні протягом адаптаційного періоду – це ризики щодо вчасного виконання заходів з адаптації законодавства. Іншим негативним чинником для ЗВТ є лібералізація торгівлі України та ЄС, яка відбувається не в найкращий період для Євросоюзу. Повільний вихід з кризи низки країн ЄС змушує їх продовжити політику бюджетної економії. Це знижує можливості попиту, в тому числі – й на українські товари. До того ж залишаються низькими і світові ціни на основні експортні товари України. Саме цей факт і забезпечив падіння в 2015 році українського експорту в ЄС. Іншою проблемою, яка обмежує доступ до європейських ринків українським товарам є невідповідність стандартів продукції, відмінність митної системи та процедур оцінки відповідності якості сільськогосподарської продукції. Проте, усі ці складності аніскільки не применшують можливості, що відкрилися для України.

Для вирішення проблем оцінки відповідності якості сільськогосподарської продукції Україна поступово має забезпечити відповідність національного законодавства технічним регламентам ЄС та системам стандартизації, роботам з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС. Виконання зазначених зобов'язань прописані в Законі України «Про технічне регулювання і оцінку відповідності» [1], який набирає чинності 10 лютого 2016 року. Закон поєднує в собі декілька нормативних актів (втрачають чинність Закони України «Про підтвердження відповідності» та «Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності») та встановлює єдині принципи розробки,

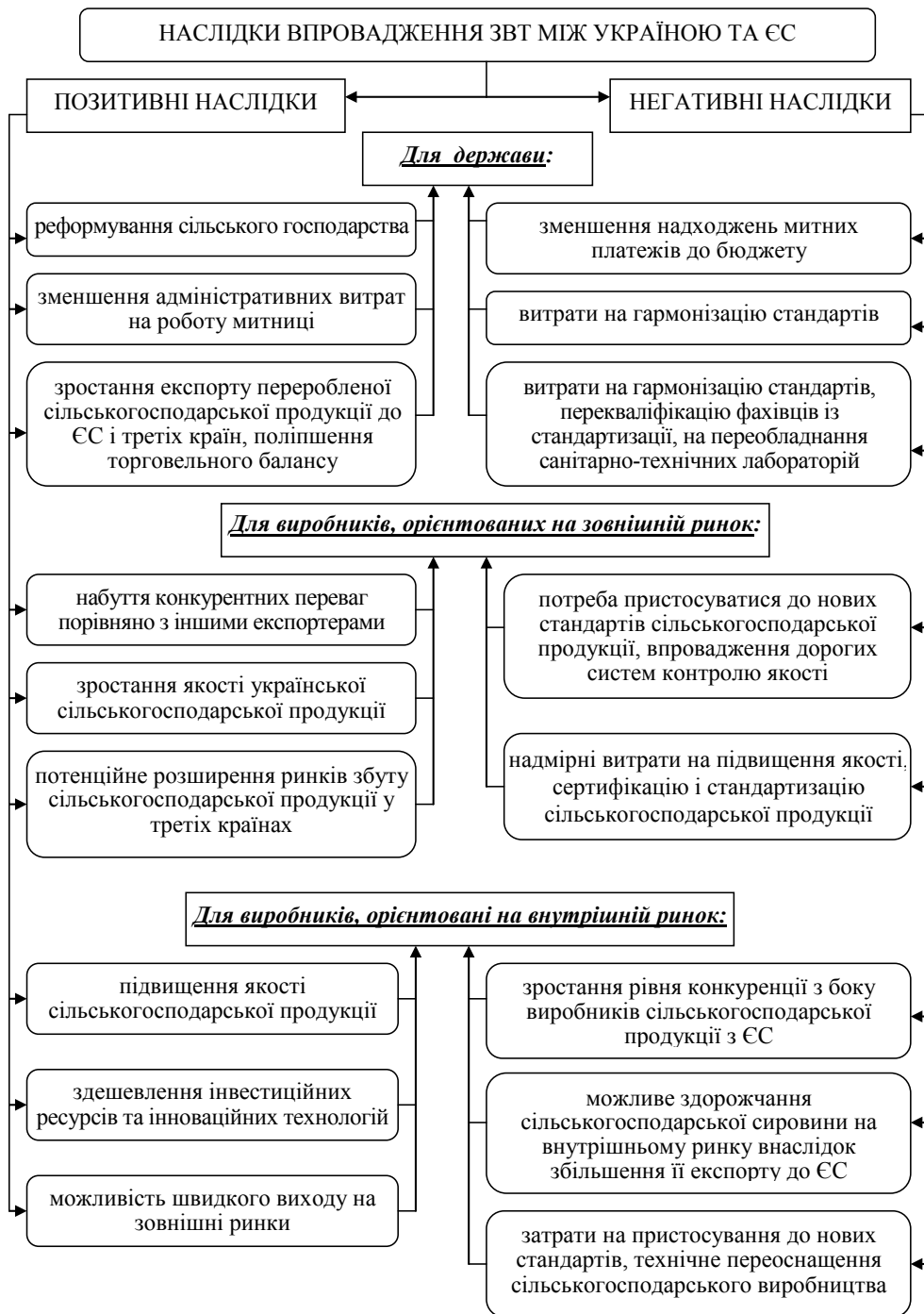

Рис. 1. Наслідки впровадження ЗВТ між Україною та ЄС для сільського господарства України

прийняття та застосування технічних регламентів та оцінки відповідності продукції, здійснення оцінки відповідності.

Законі України «Про технічне регулювання і оцінку відповідності» [1] для проведення оцінки відповідності сільськогосподарської продукції вимогам технічних регламентів ЄС та системам стандартизації можуть або повинні бути залучені такі органи з оцінки відповідності: призначені органи – органи з сертифікації, інспектування, випробувальні лабораторії; визнані незалежні організації; акредитовані випробувальні лабораторії виробників, а також інші нововведення, які наведені на рис. 2.

Законом [1] уточнено, що під поняттям «технічний регламент» слід розуміти будь-який нормативно-правовий акт, що має визначені Законом ознаки технічного регламенту. Тобто фактично технічним регламентом є будь-який документ, що встановлює обов'язкові вимоги, незалежно від того, як він називається та яким органом він прийнятий.

Передбачається, що проведення оцінки відповідності може бути як добровільним, так і обов'язковим. Добровільна оцінка відповідності здійснюється в будь-яких формах, включаючи випробування, декларування відповідності, сертифікацію та інспектування, та на відповідність будь-яким заявленим вимогам.

Рис. 2. Оцінка відповідності сільськогосподарської продукції вимогам технічних регламентів ЄС та системам стандартизації

Щодо торговельної політики України в аграрній сфері, то одним з першочергових заходів є збільшення витрат із Державного бюджету на гармонізацію національної системи стандартів харчових продуктів до вимог ЄС [2]. Зазначені витрати можна частково компенсувати фінансовою та технічною допомогою ЄС. Це надасть можливість посилити як експортний потенціал вітчизняних сільськогосподарських виробників на європейські ринки так і конкурентні позиції національних виробників, орієнтованих на внутрішній ринок, що означатиме пропозицію продукції вищої якості українським споживачам.

Пристосування до нових стандартів і правил торгівлі, що неодмінно пов'язано з поглибленням відносин із ЄС в рамках зони вільної торгівлі, потребуватиме від українських сільськогосподарських виробників збільшення витрат у короткостроковій перспективі. Однак у довгостроковій перспективі це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної агропродовольчої продукції і, як наслідок, закріпленню своїх позицій на внутрішньому ринку та збільшенню експорту на світові продовольчі ринки [3]. Отже, українські споживачі будуть мати доступ до більш якісних і дешевих продовольчих товарів, а іноземні компанії зможуть посилити довіру до української економіки, що буде сприяти припливу іноземних інвестицій в Україну, в тому числі і в сільське господарство.

Таким чином, розпочатий режим вільної торгівлі між Україною та ЄС повинен враховувати всі можливі проблеми, які виникнуть у різних секторах української економіки і в суспільстві з урахуванням затрат на їх вирішення як на рівні держави, так і на рівні кожного окремого сільськогосподарського виробника. Угода про Асоціацію з ЄС – це інструмент, який є шансом для України щодо її подальшого розвитку не лише в контексті отримання доступу до ринків ЄС, а й в контексті стати значним геополітичним гравцем. Тільки за таких умов створення зони вільної торгівлі з ЄС не завдасть українській економіці значної шкоди, а сукупні вигоди від її впровадження істотно поліпшать соціально-економічну ситуацію в нашій державі.

Висновки. Ратифікація угоди про зону вільної торгівлі для України та Європейського Союзу є достатньо перспективним для України, оскільки її потенціал вказує як на зростання внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції, стабільні та високі темпи економічного розвитку, так і зацікавленість Європейського Союзу у поглибленні стосунків, де сільське господарство України є одним із важливих мотиваторів. Угода про зону вільної торгівлі має як позитивні так і негативні наслідки для держави, виробників сільськогосподарської продукції орієнтовані на зовнішній та внутрішній ринок. Для розвитку сільського господарства України актуальними залишаються питання відповідності стандартів безпеки та якості сільськогосподарської продукції вимогам СОТ та їх гармонізація згідно законодавства Європейського Союзу. У цьому напрямі в українському законодавстві набули зміни у законодавстві в частині прийняття відповідних законів. Україна, і зокрема, сільське господарство, отримає нові можливості для розвитку торгівлі та посилення ролі нашої країни як глобального гравця на міжнародних сільськогосподарських ринках. При цьому, Україні необхідно створити надійні, стабільні рамкові умови для учасників ринку, без зайвих державних втручань у ринок і з передбачуваним управлінням ризиками, що сприятиме адаптації аграрної політики.

Отже, укладання угоди про зону вільної торгівлі для сільського господарства України відкриє нові можливості доступу до ринків та до фінансування Європейського Союзу Програм підтримки сільського господарства, а також забезпечить приплив іноземних інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015 № 124-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124-19/page>

2. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки від 2 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
3. Бабенко А.Г. Державне регулювання та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / А.Г. Бабенко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 85–88.
4. Тимошенко Т. Зона вільної торгівлі з ЄС: які вигоди і ризики? / Т. Тимошенко // Агробізнес сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekspertna-dumka/1930-zona-vilnoii-torgivli-z-ies-iaki-vygody-i-ryzyky.html>
5. Марищенко Л. Угода про асоціацію: і шанс на успіх, і випробування на міцність / Л. Марищенко // Віче – Журнал – ВЛАДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4763/>
6. Рекомендації учасників Другого засідання Робочої групи: «Україна–ЄС на шляху до розширеної зони вільної торгівлі» на тему: Потенціал Зони вільної торгівлі між ЄС та Україною для розвитку аграрного сектору економіки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2011_table/0609_rekom.pdf

References:

1. Pro tekhnichni rehlymenty ta otsinku vidpovidnosti: Zakoni Ukrainy 15.01.2015 number 124-VIII / Supreme Council (BD) // [Electronic resource]. – Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124-19/page>
2. Zamozhne suspil'stvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava: Prohrama ekonomichnykh reform for 2010-2014 on June 2, 2010 [Retrieved from]. – Access: <http://www.rada.gov.ua>
3. Babenko A.H. Derzhavne rehulyuvannya ta pidvyshchennya konkurentospromozh-nosti ahrarnoho sektoru / A.H. Babenko // Economy AIC. – 2008. – № 5. – P. 85-88.
4. Tymoshenko T. Zona vil'noyi torhivli z YES: yaki vyhody i ryzyky? / T. Tymoshenko // Ahrobiznes s'ohodni // Agribusiness today [Retrieved from]. – Access mode: <http://www.agro-business.com.ua/ekspertna-dumka/1930-zona-vilnoii-torgivli-z-ies-iaki-vygody-i-ryzyky.html>
5. Maryshchenko L. Uhoda pro asotsiatsiyu: i shans na uspih, i vyprobuvannya na mitsnist' / L. Maryshchenko // Viche – Zhurnal – VLADA – Magazine – POWER [Retrieved from]. – Access: <http://www.viche.info/journal/4763/>
6. Rekomendatsiyi uchasnykiv Druhoho zasidannya Robochoyi hrupy: «Ukrayina–YES na shlyakhu do rozshyrenoyi zony vil'noyi torhivli» na temu: Potentsial Zony vil'noyi torhivli mizh YES ta Ukrainoyu dlya rozvytku ahrarnoho sektoruekonomiky [Retrieved from]. Available at: http://www.niss.gov.ua/public/File/2011_table/0609_rekom.pdf